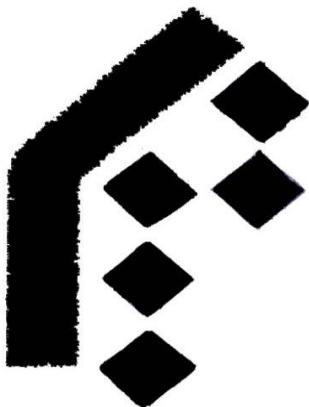

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جامعة المصطفیٰ (ص) العالمية

« پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق »

گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان:

مسئولیت کیفری شهادت کذب در فقه و حقوق موضوعه

استاد راهنما:

« دکتر مجتبی نورزاد »

استاد مشاور:

« دکتر فریدون جعفری »

طلبه:

« ابراهیم قادری نسب »

« بهار ۱۳۹۰ »

ب

مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده است.

هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع، اشکالی ندارد و نشر آن در کشور، به رعایت

آیین نامه مربوط جامعه المصطفی بستگی دارد.

تشکر و قدر دانی

در ادامه تحصیل و توفیق تدوین پایان نامه، مسؤلین قوه قضائیه از جمله معاونت محترم آموزش تکمیلی روحانیون و شخص حجت الاسلام والمسلمین حسینی نژاد نقش کلیدی داشته اند امید است از اجر محصلین علوم دینی بهره مند گردند و از خیر دنیا و آخرت بی نصیب نباشند از زحمات اساتید محترم و مدرسین و مسؤلین جامعه المصطفی العالمیه و استاد محترم راهنما دکتر نورزاد و استاد محترم مشاور دکتر جعفری تشکر و قدردانی می گردد و امید است در ظل توفیقات الهی و توجهات خاص بقیه الله الاعظم امام عصر عج در امور دنیوی و آخروی موید و موفق باشند همچنین از پدر و مادرم برای هدایت به تحصیل علوم دینی بنده سرا پاتقصیر و از همسر و فرزندانم به علت همکاری در جهت نیل به اهداف علمی و مدارج عالیه کمال تشکر و قدردانی را دارم.

تقدیم:

تقدیم به خاتم انبیاء محمد مصطفی(ص) و امیر مؤمنان علی(ع) و ائمه معصومین و صدیقه طاهره، فاطمه ام ابیها خصوصاً امام زمان(عج) و نایب بر حقش حضرت امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران و شهدای ایران اسلامی که با اهداء جان و وجود جسمی خود موجب احیاء مکتب تشیع جعفری و سرافرازی ملت غیور ایران اسلامی گردیدند و تقدیم به علماء گذشته از شیعه اثنی عشری که با فداکاری خود مکتب به حق جعفری را زنده نگه داشته اند و گذشتگان خودم که امید است از اجر و ثواب عمل به احکام الهی بی بهره نباشند.

چکیده

مسئولیت کیفری شهادت کذب در فقه و حقوق موضوعه، موضوع این پایان نامه است و می توان چنین بیان کرد که اگر بر اثر شهادت کذب ضرری اعم از مادی یا معنوی بر فردی وارد شد شاهد دروغگو در قبال آن مسئولیت کیفری دارد و در قانون برای آن حبس یا جزای نقدی در نظر گرفته شده و در فقه تعبیر به شاهد زور شده و به تناسب ضرر وارده بر مشهود علیه مجازات اعم از تعزیر و حدود و قصاص و دیات تعیین شده است. اگر صرف شهادت کذب، بدون ورود ضرر مادی بر مشهود علیه باشد «تعزیر بما یراه الحاکم» خواهد بود و میزان تعزیر که معمولاً شلاق است از شلاق حدی کمتر خواهد بود و اگر بر اثر شهادت کذب، ضرر جانی بر مشهود علیه وارد شد؛ شاهد به تناسب مورد قصاص، حد یا ملزم به پرداخت دیه خواهد بود و در فقه از باب تعزیر شاهد تشهیر او آمده؛ یعنی در بین مردم بچرخانند و منادی فریاد بزند این فرد شاهد دروغگو است تا خود شاهد متنبيه شود و دیگران عبرت بگیرند و دیگر به عنوان شاهد از او استفاده نشود مگر اینکه توبه کند و اصلاح شود و برای مجازات شاهد دروغگو، مثل سایر جرایم وجود ارکان مادی و معنوی و قانونی ضرورت دارد و علاوه بر وجود ارکان، شرط تعقیب آن وجود شرایط از قبیل بلوغ و عقل و اختیار و قصد خواهد بود و طریق اثبات جرم گواهی دروغ مثل سایر جرایم اقرار، شهادت، علم قاضی و سند می باشد و شرط تحقق شهادت کذب شهادت در محکمه نزد مقامات رسمی و مترتب شدن ضرر به مشهود علیه است. در نهایت قاضی صادر کننده رای بر اساس شهادت کذب و مامور اجرای حکم در صورت عدم اطلاع از کذب بودن شهادت از مسئولیت کیفری مصون هستند و لکن ولی مشهود له در صورت تبانی با شهود یا علم و اطلاع بر کذب بودن شهادت شهود شریک در جرم بوده و به تناسب جرم واقع مجازات خواهد شد. پیشنهاد می گردد مجازات تشهیر شهود کذب در قانون گنجانده شود تا موجب پیشگیری از وقوع چنین جرایمی گردد و دانشجویان و محصلین علوم دینی در این زمینه تحقیق کاملتری انجام دهند.

واژگان کلیدی: مسئولیت، شهادت، کذب، قانون، فقه، مجازات.

فهرست عناوین

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۲
تعریف مسئله و سؤال اصلی.....	۴
سوال های فرعی	۴
سابقه و ضرورت تحقیق	۴
فرضیه های تحقیق	۵
هدف تحقیق	۶
جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق	۷
روش تحقیق	۷
قلمرو تحقیق	۷
فصل اول : کلیات	
مبحث اول:مسئولیت کیفری	۹
مقدمه	۹
مسئولیت کیفری در فقه.....	۹
مسئولیت کیفری از نظر لغوی	۱۰
مسئولیت کیفری از نظر اصطلاحی	۱۱
ویژگی های مسئولیت کیفری	۱۳
مبحث دوم :تعریف شهادت	۱۴
شاهد از نظر لغوی	۱۴
شاهد از نظر اصطلاح.....	۱۴
مستند شهادت	۱۶
اقسام شهادت	۱۷
مبحث سوم : ماهیت شهادت کذب	۱۹
مبانی فقهی شهادت کذب	۲۰
مبانی قانونی شهادت کذب	۲۱
مبانی عرفی شهادت کذب	۲۱

فصل دوم: ارکان و شرائط	
مبحث اول: عناصر تشکیل دهنده جرم گواهی دروغ.....	۲۵
مقدمه	۲۵
عناصر قانونی شهادت کذب.	۲۶
عناصر مادی شهادت کذب	۲۸
عناصر معنوی شهادت کذب	۳۱
مبحث دوم: شرائط تعقیب کیفری شاهد دروغگو	۳۲
بودن شاهد دروغگو.....	۳۲
ضابطه تشخیص بلوغ شرعی در فقه.....	۳۳
معیار بلوغ در قرآن.....	۳۴
معیار بلوغ در سنت.....	۳۵
سخنان فقهاء در مورد سن بلوغ.....	۳۵
بودن شاهد دروغگو.....	۳۹
تعریف جنون.....	۴۰
انواع جنون	۴۱
جنون شاهد در حین ارتکاب جرم... ..	۴۲
جنون شاهد قبل از وقوع جرم	۴۲
جنون شاهد پس از ارتکاب جرم	۴۲
قاصد بودن شاهد دروغگو.....	۴۳
اختیار	۴۵
اکراه	۴۵
اکراه در اصطلاح	۴۶
شرائط تحقق اکراه رافع مسئولیت کیفری.....	۴۹
اجبار شاهد.....	۵۱
تعریف اجبار	۵۱
تقسیم اجبار	۵۲
اشتباه شاهد در اداء شهادت.....	۵۴
تعریف اشتباه	۵۴

اشتباه از نظر فقهی	۵۵
شبیه حکمیة	۵۵
شبیه موضوعیة	۵۶
شبیه از نظر حقوق جزای عرفی	۵۶
شبیه در عنصر قانونی	۵۶
شبیه در عنصر معنوی	۵۷
شبیه در عنصر مادی	۵۸
مبحث سوم : شرایط تحقق بزه گواهی دروغ.....	۵۹
ضرورت اداءشهادت در دادگاه.....	۵۹
اداءشهادت نزد مقامات رسمی.....	۶۰
ترتیب آثار شهادت کذب وقوع ضرر مادی و معنوی	۶۴
انواع ضرر مادی و معنوی	۶۴
فصل سوم: ادله اثباتی شهادت دروغ.....	۶۹
مبحث اول : ادله اثبات شهادت کذب در فقه.....	۷۰
اقرار شاهد دروغگو.....	۷۰
تعریف لغوی اقرار	۷۱
تعریف اصطلاحی اقرار	۷۱
شرایط مقرر	۷۲
مبحث دوم: شهادت بر علیه شاهد دروغگو.....	۷۵
شرایط شاهد	۷۶
عدالت	۷۷
تعریف عدالت	۷۷
عوامل زائل کننده عدالت.....	۷۸
مبحث سوم : علم قاضی بر دروغ بودن شهادت	۸۰
علم قاضی از نظر حقوق.....	۸۰
علم قاضی از نظر فقه.....	۸۲
مبحث چهارم: اسناد علیه شاهد دروغگو	۸۶
تعریف سند	۸۶

تقسیم سند به رسمی و عادی.....	۸۷
مبحث پنجم: رجوع شاهد از شهادت.....	۸۸
فصل چهارم: آثار و مجازاتهای شهادت کذب در فقه و قانون.....	۸۹
مبحث اول: آثار شهادت کذب در جامعه.....	۹۰
آثار شهادت کذب بر فرد.....	۹۲
مبحث دوم: مجازات شهادت کذب در قانون.....	۹۳
مجازات تبعی شهادت کذب در قانون.....	۱۰۰
مجازات شهادت کذب در فقه.....	۱۰۱
مجازات تعزیری شهادت دروغ.....	۱۰۱
مجازات شاهد دروغگو در حدود.....	۱۱۱
مجازات شهادت کذب در باب قصاص.....	۱۱۳
مجازات شهادت کذب در باب دیات.....	۱۱۸
موارد پرداخت دیه توسط شاهد دروغگو.....	۱۱۸
مبحث سوم: مسؤولیت قاضی صادر کننده رای بر مبنای شهادت کذب.....	۱۱۹
بیان مسئله.....	۱۱۹
تعریف مباشر.....	۱۲۰
تعریف تسبیب در جنایت.....	۱۲۰
اجتماع سبب و مباشر.....	۱۲۲
مسؤولیت و مجازات قاضی در قانون.....	۱۲۳
مسؤولیت و مجازات قاضی در فقه.....	۱۲۴
مبحث چهارم: مسؤولیت مامور اجرای حکم.....	۱۲۷
مسؤولیت مامور در قانون.....	۱۲۷
مسؤولیت مامور اجرای حکم در فقه.....	۱۲۸
مبحث پنجم: مسؤولیت و مجازات ولی مشهود له.....	۱۲۹
بیان مسئله.....	۱۲۹
مسؤولیت قانونی ولی قصاص.....	۱۳۰
مسؤولیت و مجازات ولی قصاص در فقه.....	۱۳۱
نتیجه گیری بحث.....	۱۳۷

عنوان

صفحه

پیشنهادهات..... ۱۳۸

منابع و مآخذ..... ۱۳۹

مقدمه

مقدمه

اجتماع بشری و زندگی اجتماعی و تعاملات واقع در جامعه کنونی و طبیعت منفعت طلبی و زیاده خواهی انسانها موجب بروز انواع اختلافها و خصومت و درگیری های لفظی در بین افراد جامعه می گردد و افراد ناچاراً جهت رفع خصومت و یا رفع ظلم، به «فصل خصومت» نیاز دارند و بهمین دلیل به قاضی مراجعه می نمایند؛ قاضی نیز در موقع رفع ظلم و یا فصل خصومت، نیاز به دلیل و بینه دارد تا یقین حاصل نماید، در صحنه اختلاف چه اتفاقی رخ داده و برای حفظ مواقع یا به امکانات جدید از قبیل دوربین مدار بسته و فیلم برداری نیاز بوده و یا نیاز به فردی حاضر در صحنه بوده که اتفاقات رخ داده را به حافظه سپرده باشد و امکانات جدید، یا در دسترس عامه مردم نمی باشد و یا اینکه در صحنه وقوع جرم به علت اتفاق سریع جرم، و غیر قابل پیش بینی بودن آن، امکان ضبط ما وقع در صحنه وجود ندارد ولکن شاهی که صحنه را مشاهده نموده و جزئیات آنرا بیان نماید، قابل دسترس تر است و از طرفی، از نظر عرف جامعه بشری، از قدیم الایام از روم قدیم و یونان تا جامعه بشری امروزه، اعم از جامعه اسلامی و غیره، شهادت مقبولیت داشته و مورد احترام بوده و هست و از نظر شرع مقدس امکانات جدید، حجیت شرعی نداشته الا این که برای قاضی علم حاصل گردد، ولی شاهد با شرایط معین از نظر شرع و قانون موضوعه، پذیرفته شده و از عداد دلایل اثبات دعوی کیفری تلقی می گردد و بر همگان واضح است که وسایل جدید قابل جعل بوده و شاهد را نمی توان جعل نمود. با مقدمه بالا اهمیت شهادت شاهد آشکار می گردد، النهایه باید اشاره کرد که در شهادت شهود نیز احتمال خطا و کذب وجود دارد و شناخت انطباق آن باواقعیت بیرونی برای

محاكم و قضات جزء ضروریات می باشد. و عدم آگاهی بر روشهای شهود دروغگو ممکن است موجب آثار و تبعات زیانباری در صدور حکم و اجرای آن گردد. که جبران آن ممکن نیست(مثل قتل و حدود) و یا مشکل است(مثل مسائل مالی و اعاده وضع به حال سابق) و ضرورت تحقیق در خصوص مسؤلیت کیفری شهادت کذب از منظر فقه و قانون موضوعه برای روشن شدن فجایع بعدی شهادت کذب و عدم امکان جبران آن آثار زیانبار اجتماعی از حیث تداوم ظلم ظالم و بقاء مظلومین در ظلم واقع به آنان و سلب اعتماد عمومی به عهده قوه قضائیه و قضات بوده و با بیان عقوبت اخروی و دنیوی شاهد کاذب می توان در جلوگیری از وقوع آن اهتمام نمود و قدمی ولو اندک به سوی تحقق عدالت اجتماعی برداشت.

الف- تعریف مسئله و سؤال اصلی؟

اگر کسی با حضور در دادگاه نزد مقامات رسمی اداء شهادت دروغ علیه فرد یا افرادی نماید و بر اساس شهادت ضرر مادی یا معنوی به فرد یا جامعه وارد شود، شاهد دروغگو مجازات خواهد شد یا نه و شاهد محکوم به جبران ضرر و زیان وارده بر فرد یا جامعه می شود یا خیر؟ آیا در فقه و حقوق موضوعه، کیفری برای وی در نظر گرفته می شود؟

ب- سؤال های فرعی :

- ۱- در فقه ، برای شاهد دروغگو چه میزان مجازات در نظر گرفته شده است؟
- ۲- در قانون مدون ایران چه میزان مجازات برای شهادت دروغ در نظر گرفته شده است؟
- ۳- برای مشهود له که با شاهد تبانی کرده و شاهد، شهادت دروغ داده مجازاتی در فقه و قانون در نظر گرفته شده است یا نه؟
- ۴- اگر قاضی بر اساس شهادت دروغ، فردی را محکوم نمود و کذب بودن شهادت ثابت شد، برای قاضی مسؤلیت کیفری در نظر گرفته می شود؟
- ۵- مسؤلیت شاهد دروغگو از باب تسبیب است یا مباشرت؟
- ۶- اگر مشهود علیه، محکوم به قصاص یا رجم و قطع عضو، شد، شاهد کاذب، قصاص می شود یا خیر؟
- ۷- برای مامور اجرای حکم صادره براساس شهادت کذب مسؤلیت کیفری وجود دارد یا نه؟

ج- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:

بر اساس بررسی هایی که انجام شد، در سال ۱۳۵۲ آقای محمد جعفر باقری، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی (دانشکده حقوق) پایان نامه ای تحت عنوان شهادت کذب و قسم دروغ و آثار مترتب بر آنها در حقوق جزایی و مدنی، نوشته اند و غیر از آن در این خصوص مقالاتی در حد ۲ الی ۳ صفحه ای در سایت « نور مگز از مجموعه مقالات حوزه علمیه قم» مشاهده گردید و تا کنون در قانون و فقه در باره ی موضوع مفصلاً بحث نشده و با این تفصیل که خواهد آمد

موضوع، شهادت کذب در موارد پراکنده بیان گردیده و برای آن مجازاتی از قبیل حدود و قصاص و دیات و تعزیرات در نظر گرفته شده است و لکن از نحوه مجازاتها و چگونگی اثبات شهادت کذب و تعزیر آن در فقه سخنی به میان نیامده « فقط به تعزیر اشاره شده و میزان آن به عهده ی حاکم گذاشته شده و همچنین نحوه جبران ضرر مادی و معنوی ناشی از شهادت کذب بیان نشده ، لذا ضرورت دارد پایان نامه ای تحت عنوان «مسئولیت کیفری شهادت کذب» نوشته شود تا بتوان مجازاتهای مربوط به آن را روشن نمود و خوانندگان گرامی با مبانی فقهی و حقوقی آن آشنا شوند و با انتشار آن تأثیر شایانی بر جلوگیری از اشاعه عمل قبیح شهادت کذب در جامعه و ضربه خوردن عدالت قضایی گذاشته شود و افرادی که قصد تبانی برای اداء شهادت کذب دارند، با علم به عواقب بعدی آن و اطلاع بر اینکه ممکن است بر حسب مورد: قصاص، حد، دیه یا تعزیر متوجه آنان گردد، از ارتکاب آن پرهیز نمایند و این کوچکترین خدمتی است که جامعه علمی به عامه مردم می نماید.

د- فرضیه های تحقیق:

- ۱- اگر شهادت کذب ، موجب اجرای قصاص شده، همان مجازات بر شاهد دروغگو است.
- ۲- تعدد جرم در شهادت کذب، نسبت به شاهد وجود دارد.
- ۳- مسئولیت کیفری در جرایم گفتاری مثل سایر جرایم است.
- ۴- شهادت کذب در دادسرا نیز مثل شهادت در دادگاه جرم و قابل مجازات است.
- ۵- مجازات شهادت کذب با تناسب مورد، هم می تواند حدی باشد و هم تعزیری.
- ۶- از نظر قانون مجازات اسلامی، شهادت در دادگاه نزد مقامات رسمی معتبر است.
- ۷- شروع به جرم شهادت کذب، در فقه و قانون قابل مجازات نیست ۸- شرکت در بزه شهادت کذب، امکان پذیر است.

ه- هدف تحقیق:

با توجه به اینکه بزه شهادت کذب یک واقعیت انکار ناپذیر است و متأسفانه به صورت شایع در جامعه رخ می دهد و در طول قضاوت چندین ساله، موارد زیادی از تبانی طرف دعوی با شهود، جهت

اخذ حکم محکومیت طرف مقابل ملاحظه نموده ایم و پرونده های زیادی در مورد شکایت افراد از شهود به عنوان شهادت کذب، رسیدگی کرده و شهودی نیز اعتراف بر اداء شهادت کذب نموده و محکوم شده اند. و انگیزه ی آنان، متفاوت بوده که از آن جمله احتیاج مالی به علت اعتیاد به مواد مخدر و تامین هزینه مواد مخدر، فقر مالی، عداوت دنیوی با طرف مقابل، قرابت نسبی و سببی، دلسوزی نسبت به مشهود له، جهل به قانون و عواقب بعدی و نهایتاً دلیل اصلی، ضعف ایمان و تقوی را می توان نام برد و بلحاظ اینکه در شیوع این پدیده زشت عدالت قضایی صدمه می بیند و افراد زیادی در جامعه متضرر می شوند اعم از ضرر مادی یا معنوی، برآن شدیم تا در این زمینه تحقیق صورت گیرد و آثار شهادت کذب و مجازاتها و مسؤولیتهای بعدی ناشی از آن را به صورت پایان نامه علمی در اختیار جامعه قرار دهیم تا موجب کاهش جرم گواهی دروغ در دادگاهها و دادرها گردد و قضات محترم با مجازات چنین مجرمانی بیشتر آشنا شوند و مبانی فقهی و حقوقی را بشناسند و از نوع مجازاتهای شرعی و قانونی مطلع باشند.

و- جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق:

کثرت جمعیت بشری و ضرورت همزیستی در کنار همدیگر و خصیصه منفعت طلبی افراد وقوع دعوی و درگیری بین مردم اعم از حقوقی و کیفری موجب توجه به شهادت در فصل خصومت ها توسط دادگاهها گردیده است. ارزش اداء شهادت در دعاوی با وجود منافع فراوان آن، آثار و تبعات زیانباری نیز دارد که تحت عنوان شهادت کذب، در فقه و قانون از آن نام برده شده و چون در خصوص مجازات شهادت دروغ و آثار و تبعات زیانبار آن بر فرد و جامعه بحث مدون و مفصلی نشده است، ضرورت داشت برای ارائه راهکار در جلوگیری از تضییع حقوق افراد و جامعه، و شناخت مردم برعواقب دنیوی و اخروی گواهی دروغ بررسی جامعی انجام شود.

ز- روش تحقیق:

با عنایت به اینکه در جامعه چنین اعمالی واقع شده مسلماً در آینده نیز، واقع خواهد شد، به همین منظور در این پایان نامه از روش تحلیلی توصیفی استفاده خواهد شد.

ح- روش گردآوری:

به صورت کتابخانه ای و بررسی مجلات و مقاله ها خواهد بود.

ت- قلمرو تحقیق:

قلمرو تحقیق در این پایان نامه تحت عنوان مسؤلیت کیفری، شهادت کذب در فقه و حقوق

موضوعه می باشد.

فصل اول

کلیات

۱- تعریف

۲- ماهیت شهادت کذب

۳- مبانی فقهی و قانونی شهادت کذب

مبحث اول: مسئولیت کیفری

مقدمه:

در زندگی اجتماعی هر کسی مرتکب عملی گردد مسئولیت آنرا به عهده خواهد داشت و اگر عمل ارتكابی همراه با ضرر و زیان برای دیگران باشد فرد مرتکب مسئول جبران زیان وارد شده است، حال عمل انجام شده اگر با سوء نیت و به قصد مجرمانه باشد مسئولیت کیفری نامیده می شود، اگر بر اثر اشتباه یا قصور و یا تقصیر بدون قصد مجرمانه واقع شود شامل مسئولیت مدنی خواهد بود که قسمت اخیر خارج از بحث ما است، قبل از ورود به مسئولیت کیفری و بیان ویژگی های آن مسئولیت کیفری در فقه، در لغت و اصطلاح حقوقی بطور اجمال بررسی می شود.

الف- مسئولیت کیفری در فقه:

در فقه برای مسئولیت کیفری، تعریف خاصی نشده و در کتب فقهی صرفاً مصادیق آن بیان شده است مثل مجازات قاتل و زانی و لاطی و جانی و سایر مجازاتهایی که در کتب فقهی برای مرتکبین جرایم بیان شده و شرایط مجازات و نحوه مجازات و زمان و مکان مجازاتها نیز ذکر شده است و قوانین جزایی ایران بعد از انقلاب اسلامی چون برگرفته از فقه مشهور امامیه است بیشتر به ذکر مصادیق اکتفا شده و فقط در ماده ۲ قانون راجع به مجازاتهای اسلامی، جرم را تعریف کرده و در ماده ۴۹ همان قانون، افرادی که مسئولیت کیفری ندارند، مثل طفل و مجانین را استثناء نموده است و تعریف خاصی از آن ارائه نموده است. لازم به یادآوری است که متن قانون، جای درج تعاریف و اصطلاحات نبوده از آنها در مباحث علمی حوزه و دانشگاه بحث می شود که در حوزه های علمیه به علت اینکه در مسائل اجرایی و حکومتی (قبل از انقلاب) دخالت نداشته اند و مبتلی به نبوده، وارد